

**TURRIS IN CIVITATE TRAGURII:
KULA SV. NIKOLE U URBANOJ TOPOLOGIJI TROGIRA**

Vanja Kovačić

UDK:728.8:930.253>(497.583 Trogir)
Izvorni znanstveni rad
Vanja Kovačić
Ministarstvo kulture
Konzervatorski odjel u Splitu

U radu se analizira romanička kula kod Morskih vrata u Trogiru, a na temelju pisanih izvora prati njezina vlasnička struktura tijekom XIV. i XV. stoljeća. U prilogu je prijepis ugovora o prodaji kule 1455. godine između Matice udove Cega, druge supruge Dragolina Nikolina i benediktinskog samostana sv. Nikole u Trogiru.

U srednjovjekovnoj je kartografiji simbol grada jednostavni ideogram zidina s kulama. Pojas gradskih zidina dominantan je u idealnoj slici Trogira, pa se *corona muralis* ističe poput kamenog vijenca u ruci nebeskog zaštitnika sv. Ivana. Najveći je broj kula koje su branile vitalne gradske položaje potpuno porušen, tek izvornu volumetriju zadržale su samo kula sv. Nikole i kula Vitturi na morskoj strani Trogira. Analizom obrambenih zahvata na poluotoku potvrđena je slojevitost gradnje antičkih i srednjovjekovnih trogirskih zidina. Gradske fortifikacije nisu nastale kao posljedica prilagodbi povremenim opasnostima već pokazuju primjenu vještine ratovanja i poznavanje morfologije terena. Stoga gospodarenje morskim prilazima kao i mudro upravljanje kopnenim teritorijem postaju zalag mira.

U jadranskim gradovima s antičkim kontinuitetom vidljivi su različiti teoretski pristupi obrani i izgradnji fortifikacija.¹ Vitruvije smatra da gradske kule trebaju biti kružne ili poligonalne, jer su četvrtaste, zbog nepostojanosti ugaonih dijelova, izložnije napadu bojnih strojeva (*machinae*). U gradnji zidina i kula suprotnu vojnu teoriju iznosi Vegetije u *De re militari*, dajući prednost ugaonim strukturama.² Među lukama jadranskog portulana Trogir se ističe kao grad koji je

¹ M. Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb, 1976., 83-143, 253-262.

² Vitruvije, *Deset knjiga o graditeljstvu*, u: M. Suić, *op. cit.* (1), 291; A. Tzonis, L. Lefaivre, »Il bastione come mentalità«, u: *La città e le mura* (ur. C. De Seta i J. Le Goff), Roma-Bari, 1989., 322 i dr.; Flavius Renatus Vegetius, *De Re militari, lib. IV. cap. XII.*, 114. (cap. XIV., 115-116; cap. XVII., 117-118).

crpio premise iz ranorenesansne teorije. Kombinirajući antičke teoretičare, Leon Battista Alberti predlaže sustavno rješenje zakrivljenog perimetra fortifikacija ili poligona ritmiziranog nizom četvrtastih kula koje su radialno izbačene prema napadaču. Slijedom analize niza primjera, Alberti je zaključio da nije moguće primijeniti idealnu tipologiju fortifikacija već projekt treba uvažiti prirodne odlike mjesta i posebnost položaja.

Poligonalni perimetar gradskih zidina Trogira u kasnome srednjem vijeku ponavlja helenističku matricu pokazujući kontinuitet koncentričnog rasta. Romaničke kule četvrtasta tlorisa bile su priljubljene uz vanjsko lice gradskih zidina ispred kuća uglednih plemićkih obitelji, uz obod Biskupije i benediktinske opatije sv. Ivana. Najstarija danas sačuvana kula nalazi se na zapadnoj strani Morskih vrata, a simbol je snage i vrline Cegina roda.³

Opisujući plovidbu od Venecije do Krete 1584. godine, putopisac Angiello degli Oddi donosi perspektivni crtež grada Trogira s visokog očišta nad Čiovom. Crtač dokumentira konveksnu južnu kurtinu starog grada na kojoj se ističu četvrtaste dvokatne kule raspoređene u pravilnim razmacima. Biskupska je kula građena megalitima razvrgnutih helenističkih zidina te je često interpretirana kao helenistička iako novija istraživanja pokazuju da se nalazila izvan perimetra antičkog Tragurija.⁴ O postojanju obrambene kule u perimetru gradskih zidina koja

³ Komunalni pečatnjak iz Muzeja grada Trogira (inv. br. 46) izrađen je ubrzo nakon gradnje fortifikacija na južnoj strani grada. Pečatnjak ne reproducira realnu urbanističku vizuru već je na razini arhetipske slike grada-utvrde s vratima flankiranim kulama i ubraja se u opće ikonografske prikaze srednjovjekovnih gradova. Usp. I. Babić, »Prilog trogirskoj sfragistici«, *Fiskovičev zbornik I (Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 21)*, Split, 1980., 267. Ovaj rijedak primjerak srednjovjekovne sfragistike ukraden je iz postava Muzeja grada Trogira 1981. godine zajedno s drugim pečatnjakom iz XV. stoljeća. Usp. *Povratak Palme Mlađeg*, katalog izložbe (ur. Davor Domančić), Split, ožujak 1988., 27. Pečatnjak s gradskim zidinama potvrđuje isprave i dokaz je gradske autonomije, a istovremeno ima konstitutivno značenje unutar i izvan komunalnog teritorija. Slične predloške koristili su i drugi dalmatinski gradovi poput Splita, Zadra, Nina i Šibenika kao i brojna komunalna središta Apeninskog poluotoka. Usp. A. Schiavon, »La coscienza di sé: dalla 'civitas' al 'civis'«, u: *Il sigillo nella storia e nella cultura* (ur. Stefania Ricci), katalog izložbe, Venezia, 1985., 71 i dr. Kule s gradskim zidinama ulaze i na plemićke grbove pa zadarski gradski knez Jakov Tiepolo svojim grbom obilježava romaničku kulu kod glavnih gradskih vrata na kopненоj strani Zadra. Usp. F. Smiljanić, »Iz urbane topologije srednjovjekovnog Zadra«, *Petriciolijev zbornik I (Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 35)*, Split, 1995., 379-384. Heraldički znak s izoliranom kulom nalazi se i na palačama obitelji Petraka u Bosanskoj ulici i Ulici Ilirske akademije u Splitu.

⁴ V. Kovačić, »Nuove scoperte nella Tragurion ellenistica«, u: *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 24. do 26. rujna 1998. godine u Splitu, Split, 2002., 377. Još don Frane Bulić, kao protivnik rušenja stare Biskupije, piše o grčkoj kuli s vidljivom megalitskom strukturom gradnje do prvog kata. Usp. F. Bulić, »Ritrovamenti di mura antiche greco illiriche a Traù«, *Bull. dalm.* 20, 1897., 136-137. Sličan način slaganja velikih rustičnih blokova vidljiv je na helenističkoj kuli uz nekadašnja sjeverna gradska vrata nad kojom je podignuta romanička kuća. Vrata su bila flankirana parom kula od kojih je druga nestala rušenjem kuće Vanjaka. Usp. I. Babić, »Sjeveroistočni bedemi antičkog Trogira«, u: *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 24. do 26. rujna 1998. godine u Splitu, Split, 2002., 397-403. Fotografiju ostataka zida donosi I. Babić u: »Jedna prostorna intervencija Ignacija Maca-

Južna strana Trogira sa samostanom sv. Nikole između dviju kula

je branila benediktinski samostan sv. Ivana svjedoče isprave i kartografski prikazi grada. U najranijem periodu samostan benediktinskih redovnica sv. Nikole nema vlastitih kula, ali je na važnoj komunikaciji koja izlazi u luku izgrađen sustav dvostrukih gradskih vrata s prostorom propugnakula nazvan Vratima Gospodnjim.

Nije poznato na koji način kule ulaze u posjed uglednih obitelji jer se u pravilu u svim srednjovjekovnim odredbama traži zabrana gradnje i odmak građevina od gradskih zidina kako ih privatnici ne bi zaposjedali. Ipak, neki su dobivali jednu vrstu povlastica koja je uz korištenje prostora uključivala trajnu skrb o popravcima zidina i kula na onim segmentima gdje su kuće bile neposredno na zidinama uz uvjet slobodnog pristupa gradske straže.⁵

---

novića u Trogiru«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 38 (dalje: *PPUD*), Split, 1999.-2000., 309. Veći broj takvih blokova pronađen je prilikom uređenja obalnog zida istočno od sklopa Biskupije i benediktinskog samostana sv. Ivana, uz južnu stranu današnjega gradskog parka na Žudiki na prostoru barokne artiljerijske platforme. Nekoliko blokova nalazi se u razmaku između kuća (kolovaja) kod romaničko-gotičkog portala s grbom obitelji Cega koji vodi u sklop Slade-Šilović.

Potez helenističkoga gradskog zida u samostanu sv. Nikole pronađen je prilikom istraživanja u prostoru muzejske zbirke 2008. godine pod vodstvom autorice ovih redaka. On je znatno uvučen u gradsko tkivo u odnosu na položaj Vrata Gospodnjih koja su smještena na kasnoantičkome gradskome zidu. S vanjske strane toga obrambenog prstena trogirskih fortifikacija bila je prizidana mala crkva sv. Dujma uz koju je 1064. godine utemeljen samostan benediktinskih redovnica. Novi sloj ranosrednjovjekovnih zidina zatvara crkvu i samostan unutar grada, postavši treći obrambeni perimetar uz kojeg se grade romaničke kule.

⁵ U Kastilji su donesene kraljevske odredbe koje u novoutemeljenim gradovima zabranjuju

Kula Cega (kasnije kula sv. Nikole)

Kule su u Trogiru, kao i u drugim srednjovjekovnim gradovima, bile statusni simbol plemstva i stožeri uz koje su podignute kuće i izgrađeni blokovi pojedinih rodova poput Cege, Lucića, Vitturija, Sobote i Andreisa. Više kuća roda Urso spominje se na istočnoj strani grada blizu gradskog zida i samostana sv. Ivana Krstitelja u XIII. i XIV. stoljeću. Nekretnine roda Cega koncem XIII. stoljeća okupljene su blizu južnih gradskih zidina. Na sličnim mjestima pozicionira se i Lucićev rod.⁶ Zapadno od najužeg dijela grada bio je romanički blok Andreisa sastavljen od niza zgrada s dvorištem i kulama.⁷

Kolijevka moćne trogirске plemićke obitelji Cega bila je zapadno od crkve sv. Nikole. Obitelj je u toj četvrti posjedovala više kuća, dvorišta i kulu na obodu grada. Polovicom XIV. stoljeća u gradu su jake tenzije između prougarskih i pro-

---

gradnju kuća uz gradske zidine zbog lakše obrane tijekom opsade. Za druga komunalna središta ubrzo su predložena izuzeća odnosno povlastice za vlasnike postojećih građevina, koji su preuzeli obavezu o održavanju zidina u širini svojih kuća. Usp. J. Valdeon Baroque, »Le cinte murarie urbane nella Castiglia medievale«, u: *La città e le mura* (ur. C. De Seta i J. Le Goff), Roma-Bari, 1989., 72. U reformacijama Statuta grada Splita (gl. CVII) iz 1370. godine donesena je odredba o zabrani davanja u najam ili u zakup kuća koje se nalaze uz gradske zidine. Usp. *Statut grada Splita, Srednjovjekovno pravo grada Splita* (priredio i preveo A. Cvitanić), Split, 1987., 391.

⁶ I. Benyovsky Latin, »Smještaj gradskog plemstva u dalmatinskim gradovima srednjeg vijeka«, *Acta Histriae* 16, Pula, 2008., 1-2, 43-45.

⁷ A. Plosnić Škarić, »Blok Andreis u Trogiru. Prilog poznavanju romaničke stambene arhitekture«, *Radovi IPU* 31, Zagreb, 2007., 9-28.

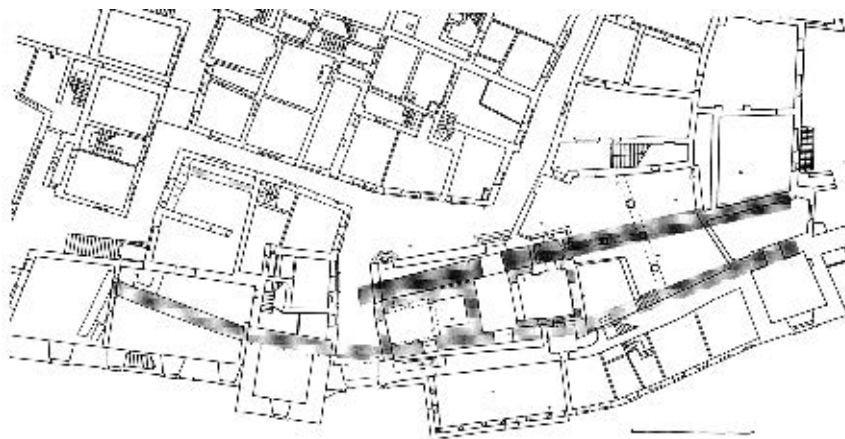
mletačkih pristalica, što dovodi do pobune pučana uoči blagdana sv. Nikole 1357. godine. Pri tome su opljačkane brojne plemićke kuće poput one Josipa Stjepanova Cega, njegove braće i sinova koji su izbjegli u Split.⁸ Neposredno uz sklop kuća Cega, bila je kuća hvarskoga biskupa Stjepana, pripadnika istoga plemićkoga roda, koji je u općem nasilju i pljački teško ranjen. Zasiurno je i njegova kula teško oštećena u pobuni jer, ni nakon dvadesetak godina, biskup Stjepan ne uspijeva popraviti svoju opljačkanu i dotrajalu kulu usprkos zahtjevima općine.⁹ U to vrijeme sprema se gradnja novoga prstena gradskih zidina, a prema traženju, prvo kralja Ludovika, a zatim kralja Sigismunda, započinje obzidavanje Varoši ili Novoga grada. Kasnosrednjovjekovne gradske zidine sagrađene su između 1380. i 1400. godine, spajajući kule smještene izvan linije ranijega obrambenoga perimetra.¹⁰ One su i nadograđene kako bi se prilagodile novoj visini gradskih zidina. Kula Cega u prvoj je fazi srednjovjekovnih zidina začeljem tangirala gradske zidine. Prilikom arheoloških istraživanja u unutrašnjosti kućišta palače Cega pronađen je isti potez ranosrednjovjekovnog zida koji je otkriven uz južnu stranu crkvice sv. Dujma.¹¹ Koncem XIV. stoljeća, koncentričnim širenjem pojasa zidina i podizanjem kurtine, Cegina kula, kao i ona Lucićeva, velikim dijelom svoga korpusa ostaje unutar gradskog perimetra. Iako kula Cega ima gotovo jednoličnu kasnoromaničku strukturu gradnje četvrtastim kamenom u pravilnim redovima, izvorno je bila nešto niža, ali ipak dovoljno izdignuta u odnosu na gradski zid sa zupcima sjeveroistočno od nje. Ulaz s lučno oblikovanim klesancima smješten je na sjevernoj strani prizemlja, ali bez monolitnih dovratnika. Sličan vanjski ulaz na prvi kat uokviren je lukom dok je u unutrašnjosti u širini zida postavljena kamena greda s višim zidanim lukom. Vanjski zidovi kule građeni su kao puni utvrđeni zid, a postojeći ulaz s nadsvjetlom rezultat je pregradnje u XVIII. stoljeću. Na prvom katu sva tri pročelja prema obali imala su po jednu romaničku monoforu, ali pomicanjem nove linije gradskog zida koncem XIV. stoljeća, bočni su prozori zazidani i dijelom su pokriveni širinom novog obrambenog prstena. Na istočnoj strani potpuno je pokriven romanički kameni okvir, a na zapadnoj strani naziru se doprozornik i početak luka. Na vrhu južnog pročelja na drugom katu gradi se krunište s ušicama za drvene prsobrane, a na toj se razini spaja jedinstveni ophod oko zidina za prolaz gradske straže i bolji nadzor luke. U začelju kule i do početka gradskog zida ugrađen je razdjelni vijenac pod kojim je postavljen jednostavni prozor romaničkih odlika. Nad vijencem je sagrađen tanji zid za postavljanje jednostrešnog krova s padom prema vanjskoj strani grada što je element jedne od

⁸ I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I-II*, Split, 1979., 603; M. Kurelac, »Pučki ustanci i pobune u djelima Ivana Luciusa-Lučića«, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest 10 (Matij Ivanić i njegovo doba)*, Zagreb, 1977., 239-247; I. Benyovsky Latin, *op. cit.* (6), 47; J. Neralić, u: D. Farlati, *Trogirski biskupi* (prijevod K. Lučin, uvod J. Neralić), Split, 2010., 32.

⁹ I. Lucić, *op. cit.* (8), 996. Biskup Stjepan posjedovao je kuću s kulom blizu crkve sv. Nikole, koju u Lucićevo doba posjeduje rod Cega nazvan Doroteja. Usp. *ibid.*, 605.

¹⁰ V. Kovačić, »Trogirske fortifikacije u XV. stoljeću«, *PPUD 37*, Split, 1997./1998., 109-136.

¹¹ Istraživanja su provedena 1991. pod vodstvom V. Kovačić i A. Piteše.

Tlocrt kule sv. Nikole s dva prstena gradskih fortifikacija:
ranosrednjovjekovni zid u začelju i kasnosrednjovjekovni zid na sredini širine kule

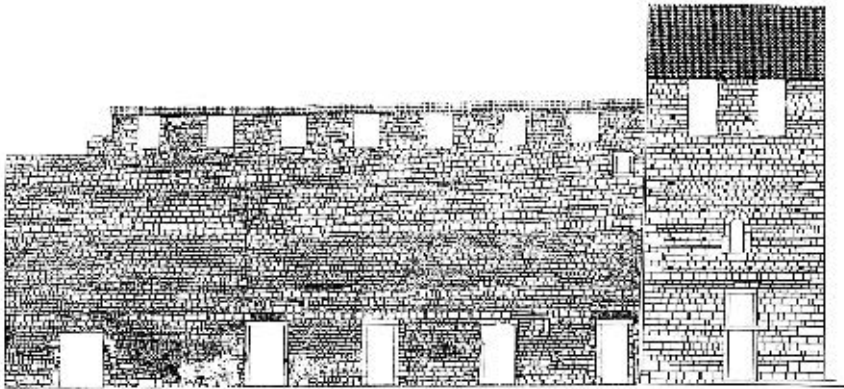

Ranosrednjovjekovni obrambeni zid u kućištu palače Cega

restauracija kule nakon radikalnih oštećenja u XV. stoljeću.¹² Uz kulu se vezuju i neki antički spoliji ugrađeni na spoju s Morskim vratima i u unutrašnjosti u prozoru drugoga kata. Prvi je ulomak dio nadgrobno natpisa s urezanim monumen-

¹² Koncem XIV. i u prvoj polovici XV. stoljeća obitelj Cega koristi i popravlja kulu iako se komuna ne odriče svojih prava. Usp. I. Benyovsky, »Urbane promjene u Trogiru u prvim desetljećima mletačke vlasti (1420.-1450.)«, *Povijesni prilozi* 23, Zagreb 2002., 83.

Kula sv. Nikole 1974. je godine obnovljena pod nadzorom Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Nakon što je vraćena koludricama, ponovno je obnovljena 2005./2006. godine, pod nadzorom Konzervatorskog odjela u Splitu.

Arhitektonski snimak pročelja gradskog zida pred sklopom Cega i romanička kula

talnom kapitalom IN FR(onte) P(edes) X,¹³ dok je drugi, ugrađen na sjevernom prozoru drugog kata kule, korišten kao kamena greda. Krupnom kapitalom tekst je ispisan u dva reda: T/NA i okrenut vertikalno.¹⁴

U popisu trogirskih natpisa, Th. Mommsen spominje stelu uzidanu u južne gradske zidine (*in moenibus maritimis Trag.*) s imenom Publio Ovio Maximo i njegove žene Valerije Pomponije.¹⁵ Nije poznato na kojem je dijelu gradskih zidina stela bila uzidana, ali velik broj rimskih natpisa, pronađenih posebice u crkvi sv. Nikole, ukazuje na blizinu nekropole koja je mogla biti izvan zidina i na samom poluotoku.

U opisu gradskih zidina, Ivan Lucić se posebice osvrće na ostatke staroga obrambenoga pojasa te ističe da je njihov opseg na južnoj strani bio uvučen unutar perimetra kasnosrednjovjekovnih zidina. Detaljnom analizom zida, koji se na sjeveroistoku spaja s kulom sv. Nikole, zamjećuje krunište niže od šetnice sa zupcima gradskih zidina, prepoznaje u njemu stariju fazu fortifikacija prema luci te taj zid uspoređuje po elevaciji i izgledu s obrambenim zidom biskupije.¹⁶ Godine 1361. spominje se straža kod gradskih vrata sv. Nikole pa pretpostavljamo da se to odnosi na gradska vrata koja su postojala prije širenja gradskih zidina između zapadnog pročelja crkve i niskoga zida s kruništem uz kulu Cega, na trasi nekadašnjeg kasnoantičkoga zida, a ne na Vrata Gospodnja istočno od crkve.¹⁷ U podanku tog zida ugrađen je predromanički ulomak s reljefnim križem i pleternom viticom s upisanim stiliziranim trolistom, koji pokazuje utjecaje kasnoantičkog oblikovanja.¹⁸ Fragment je ugrađen gotovo uz sam pločnik, a položaj

¹³ *Bull. dalm.* 11/1888, 10; CIL III Suppl. 9722. Visina slova iznosi 9 cm.

¹⁴ 60 x 26 x 22 cm; vis. slova iznosi 6 cm.

¹⁵ CIL III 2694.

¹⁶ I. Lucić, *op. cit.* (8), 982-983.

¹⁷ *Ibid.*, 618.

¹⁸ T. Burić, »Predromanička skulptura u Trogiru«, *Starohrvatska prosvjeta*, sv. 12, Split, 1982., 133, tabl. VIII, sl. 26; I. Babić, »Starokršćanski ulomci u Trogiru«, *PPUD* 25, Split, 1985., 37. I. Babić u studiji o topografiji ranokršćanskih spolija u Trogiru vezuje ga za

Krunište ogradnog zida
u začelju kule sv. Nikole

Unutrašnjost Morskih vrata između
benediktinske crkve sv. Nikole
i samostanske kule (ranije Cega)

kod gradskih vrata ističe snagu križa u zaštiti grada od demonskih sila i bolesti. Apotropejska vrijednost znaka križa na temeljnom kamenu sučelice zapadnom ulazu u crkvu dio je gradskih vrata, koja su prethodila novim fortifikacijama iz konca XIV. stoljeća, na starijem srednjovjekovnom zidu. Ostatak su ove konstrukcije južnih vrata i jednostavni kameni vijenci na obje strane koji su bili u podanku nekadašnjega bačvastog svoda. U strukturi pročelja jednokatnice sjeverno od kule Cega jasno su vidljiva tri zupca kruništa s ušicama za drvene prsobrane koji su naknadno zazidani. Na ovome, urbanistički značajnom položaju, potvrđena je visina srednjovjekovnoga gradskoga zida koji je prethodio obnovi nakon 80-tih godina XIV. stoljeća. Taj je segment zidina štitio i predulaz u kulu Cega sa strane grada, a na suprotnoj strani su zazidana i vrata na glavnom pročelju crkve sv. Nikole. Kroz Vrata od mora prolazi najvažnija gradska komunikacija i na tom položaju je žarište svih promjena u obrani grada od njegova nastanka do XVI. stoljeća, a istovremeno se na istom mjestu prepliće s prostornim rastom benediktinskog samostana.

Unutar grada na građevinama koje flankiraju Morska vrata glatki je kameni vijenac u dužini od oko 4,5 m. Na istoku vijenac prati pročelje crkve sv. Nikole, a na zapadu sa romaničke kule prelazi na građevinu s kruništem u njezinu začelju. Upravo na spoju kule i obrambenog zida s kruništem nalazi se datacijski natpis iz 1454. godine na kojem nije naveden specifičan događaj. Natpis na kamenom nadvoju glasi: MCCCCLIII · IDVS · VIII · SEXTILIS. Dan u mjesecu datiran je prema rimskom načinu, a za mjesec kolovoz koristi se stari naziv *Sextilis* umje-

---

kameni namještaj susjedne crkve sv. Dujma premda je spolij mogao potjecati i s drugog mjesta.

sto kasnijeg *Augustus* što upućuje na autora humanističkog obrazovanja.¹⁹ Čitanje datuma na današnji način jest 5. kolovoza 1454. godine, što je blagdan Gospe od Snijega, koji se ubraja u velike marijanske blagdane.²⁰ Memorija o ovom položaju nije preživjela pa bi i povod uklesanog datuma mogao ostati zagonetan. Potrebno je napomenuti da se romanička kula u izvoru od 1417. godine, što ga donosi Ivan Lucić, spominje kao općinska kula *Zuanne de Gospa*. Takvo ime upućuje na mogućnost da je na tom mjestu pod svodom gradskih vrata bila kapelica posvećena Bogorodici pa se natpis može odnositi i na gradnju iznad javne ulice. Na sličan je način datirana romanička kuća koja se diže nad portikom crkve sv. Martina, a povezana je preko glavne gradske ulice s palačom na zapadnoj strani koju je posjedovao Desa Lukin, iz roda Lucio, a kasnije u vlasnosti obitelji Cipiko.²¹

Natpis s datumom blagdana Gospe od Snijega 1544. uzidan kod kule sv. Nikole

Na monumentalnom arhitravu nad glavnim gradskom ulicom urezan je natpis: †AN(no) (milleno) BIS CENTUM BISQ(ue) UICENO.²² Znak križa, korišten kao simbolička invokacija, recentno je premazan, ali se prošireni krakovi ipak naziru pod nanesenim slojem. Dvokatnica je opteretila portik što je prouzročilo pucanje kamene grede, a naknadno ugrađena željezna spona većim je dijelom prekrila početak teksta. Ista godina 1240. je vrsnim pismom uklesana na luneti majstora Radovana na trogirskoj stolnici pa se radi o iznimnom datacijskom elementu sjeverne i južne strane trga u prvoj polovici XIII. stoljeća.²³

¹⁹ Čitanje u cjelini bilo bi: *Nono die ante Idus Sextilis ili a.d. VIII Id. Sext.* (devet dana prije Ida u kolovozu), a na ispravan rimski način glasio bi *Nonae Sextilis*.

²⁰ U okolici Trogira ističu se crkve posvećene Gospi Snježnoj na Dridu i u Segetu. Na brdu Drid iznad Marine crkvice je Gospe od Sniga u kojoj je bila zavjetna slika Gospe Dridske prenesena oko 1500. u crkvu sv. Antuna i Magdalene na Čiovu. Usp. I. Lucić, *op. cit.* (bilj. 8), 121; P. Andreis, *Povijest grada Trogira I*, Split, 1977., 344.

Na lokalitetu Zvirae u Malom trogirskom polju podignuta je u XIV. st. crkvice Gospe Snježne. Usp. Z. Demori-Staničić, »Zidne slike 17. stoljeća u crkvi Gospe Snježne u Segetu«, *PPUD* 23, Split, 1984., 275-285.

²¹ M. Andreis-I. Benyovsky-A. Plosnić, »Socijalna topografija Trogira u 13. st.«, *Povijesni prilozi* 25, Zagreb, 2003., 53.

²² C. Fisković, »Romaničke kuće u Splitu i Trogiru«, *Starohrvatska prosvjeta* sv. 2, Zagreb, 1952., 151; R. Bužančić, *Nova saznanja o gradnji crkve sv. Martina u svjetlu urbanističkog razvoja jugozapadnog dijela glavnoga gradskog trga u Trogiru* (magistarski rad), Split, ožujka 1996., 32; M. Andreis-I. Benyovsky-A. Plosnić, *op. cit.* (20), 46. Natpis je objavljen bez zadnje riječi.

²³ †FUNDANTUR UALUE POST PARTUM UIRGINIS ALME PER RADUANUM CUNCTIS HAC ARTE PRECLARUM UT PATET EX IPSIS SCULPTURIS ET EX ANAGLIPHIS ANNO MILLENO DUCENO BISQUE UICENO PRESULE TUSCANO FLORIS EX

Posebno važan položaj u urbanističkoj matrici Trogira bio je dio zidina uz Vrata Gospodnja u osi gradskog karda prema luci koji je već obilježen helenističkim natpisom sa spomenom gradskih činovnika. Polovicom quattrocenta, na unutrašnjem dijelu gradskih vrata uz glavno pročelje samostanske crkve postavljen je natpis na dan 5. kolovoza, a bio je vjerojatno dio zavjetne cjeline posvećene Bogorodici. Datum natpisa kod kule sv. Nikole četiri je mjeseca raniji od prodaje kule koludricama, prema ugovoru sklopljenom početkom siječnja 1455., pa ga ne smijemo zanemariti i u kontekstu vlasničkih promjena. Tek u vrijeme kasne renesanse (1573.) na tom su mjestu podignuta monumentalna gradska vrata s natpisom koji slavi nekadašnji rimski grad (*Hanc civium olim romanorum civitatum...*) koji pokazuje humanističku tradiciju i razvijenu komunalnu svijest.²⁴

U ispravi od 31. siječnja 1378., između vlasnika kule Stjepana Cege, hvarškoga biskupa i općine trogirске, položaj kule se opisno locira »kod crkve sv. Nikole redovnica izvan gradskih zidina, a blizu morske obale«, što bi moglo navesti na zaključak da gradski zid na južnoj strani još nije sagrađen.²⁵ Prema arhitektonskim svojstvima monumentalnih trećentističkih zgrada s trijemovima u dvorištu samostana benediktinki i ciboriju oltara koji posredno svjedoči o postojanju veće gotičke crkve, možemo pretpostaviti da je sklop samostanskih zgrada bio zaštićen obrambenim zidom, dok su kule cijelim korpusom bile izvan tog zida prema morskoj obali.

Iako se biskup Stjepan obvezao da će kulu popraviti i dozidati uz potporu općine, nije ostvarena njegova nakana pa je 1380. sklopljen novi ugovor, jer zbog sukoba između hrvatsko-ugarskog kralja i Venecije planirani zahvat na obnovi nije izvršen. Stoga kula i kamenje za koje se ustanovi da njoj pripada postaju vlasništvo općine, ali ne i plokata uz kulu, dvorište i zgrade koje pripadaju biskupu. Prema komunalnoj odluci, kula je trebala biti porušena do temelja i sagrađena u istoj visini kao kula Biskupije. Analizirajući spomenute isprave i kule na južnoj kortini grada, Lucić smatra da su od početka one bile privatno vlasništvo gradskog patricijata, kao što je primjerice ova pripadala plemićkom rodu Cega što potvrđuju dokumenti o vlasnicima kuća i međašnicima iz ovoga roda.²⁶

Nakon Zadarskog mira, na dužnost trogirskog kneza postavljen je zadarski plemić Franjo Jurjević (*de Georgiis*) koji funkciju obnaša od 1358. do 1370., a mandat mu je produžen do 1373. Poslije njegove smrti, sin Pavao je dva puta postavljen na istu dužnost do 1402., kada je dolaskom Ladislava Napuljskog udaljen iz pokrajine, a prodajom Dalmacije Mlecima interniran.²⁷

Nakon Sigismundove krunidbe za ugarskog kralja, 1387. u Trogiru izbijaju sukobi prokraljevih i mletačkih pristalica kojima je ponovno na čelu Josip Cega.²⁸

URBE TREGUANO. Usp. C. Fisković, *Radovan*, Zagreb 1965., 9; R. Bužančić, *Radovanov portal*, Zagreb, 2010., 17, 35.

²⁴ R. Bužančić, »Trogirski i hvarski opus Trifuna Bokanića«, *Klesarstvo i graditeljstvo*, broj 1-2, God. XXI., Pučišća, kolovoz 2010., 10.

²⁵ I. Lucić, *op. cit.* (8), 983.

²⁶ I. Lucić, *op. cit.* (8), 985.

²⁷ B. Grbavac, »Zadarski plemići kao kraljevski vitezovi u doba Ludovika I. Anžuvina«, *Acta Histriae* 16, Pula, 2008., 95.

²⁸ I. Lucić, *op. cit.* (8), 740.

Tijekom pobune ubijeni su Petar Josipov Cega i Stjepan Dujmov Cega nazvan Chenuch, a Josip Cega bježi iz grada. Za odmazdu su konfiscirane kuće i imanja izbjeglica, među ostalima tri kuće Josipa Cege i dvije kuće potomcima pok. Stjepana Dujmovog Cege.²⁹

Stabiliziranjem prilika, istaknuti pripadnici ovoga roda obnašaju ponovno dužnosti komunalnih opunomoćenika i sudaca. Tako se Stjepanov sin Nikola spominje kao gradski sudac 1412. godine u dokumentima u svezi s kućom braće propovjednika u burgu.³⁰ Za buduću kulu sv. Nikole Lucić navodi da je bila komunalna, nazvana Ivan od Gospe (*Zuan de Gospa*).³¹ Nismo pronašli podatke o porijeklu tog naziva, ali je moguće da je na kuli ili u neposrednoj blizini bila manja kapelica ili edikula s likom Bogorodice, pa se i u Lucićevom talijanskom izvorniku održalo njezino hrvatsko ime. Izvori svjedoče da se kula ponovno nalazi u vlasništvu iste obitelji jer 1418. ser Nikola Stjepana Cege i žena mu Matica daju kulu u najam Marku pok. Stjepana, mastiocu tkanina iz Zadra.³² Oni se još jednom spominju 1421., nakon mletačkog osvajanja Trogira, kada je kula raskrita i u ruševnom stanju.³³

Mletačka je flota, pod zapovjedništvom Pietra Loredana, bila locirana u kanalu istočno od grada, zasipajući grad kamenim kuglama i eksplozivnim prahom. Kugle su se koristile za udarac u temeljni dio zida ili kule, a većim dijelom prođene su na jugoistočnoj strani grada i zabijene u kuće Rosani i Andreis na putu prema Novom gradu.³⁴ Osim kula i zidina na strani luke, velika su oštećenja pretrpjeli benediktinski samostan sv. Nikole i katedrala sv. Lovre pa su vrlo brzo ugovoreni radovi za obnovu zvonika, južnog pročelja i rozete nad apsidom katedrale. Neposredno nakon osvajanja Trogira, mletačka vlast poduzima radove na gradnji gradskog kaštela na zapadnom rubu poluotoka. U ugovoru, sklopljenom u gradskoj kancelariji 1420. godine između kneza Šimuna Detrika i klesara Marina Radojeva, funkciju egzaminatora obnaša Nikola Stjepanov Cega.³⁵

²⁹ I. Benyovsky Latin, *op. cit.* (6), 48.

³⁰ I. Lucić, *op. cit.* (8), 993. *Nicola Stipe de Zegis* se kao sudac spominje i u ispravi od 26. svibnja 1412. u kojoj Radoslava, supruga pokojnog Tome Staričića, u novom braku udana za postolara Iadriga Cecouicha, potvrđuje da je od ser Donata Kažotića, izvršitelja oporuke pokojnoga Tome, primila svotu od 100 libara kao ostatak svote od 300 libara od svoga miraza (Trogir: Kaptolski arhiv: pergamena br. 132). U istom dokumentu ser Dragolin Nikolin navodi se kao egzaminator. Služba je u ovoj prigodi povezala dvojicu uglednih trogirskih plemića Nikolu Stjepanova Cegu i Dragolina Nikolina Domišića, a njihove će životne sudbine sljedećih godina biti isprepletene na poseban način.

Zahvaljujem dr. sc. Jadranki Neralić koja mi je ukazala na niz arhivskih isprava vezanih za navedene povijesne ličnosti.

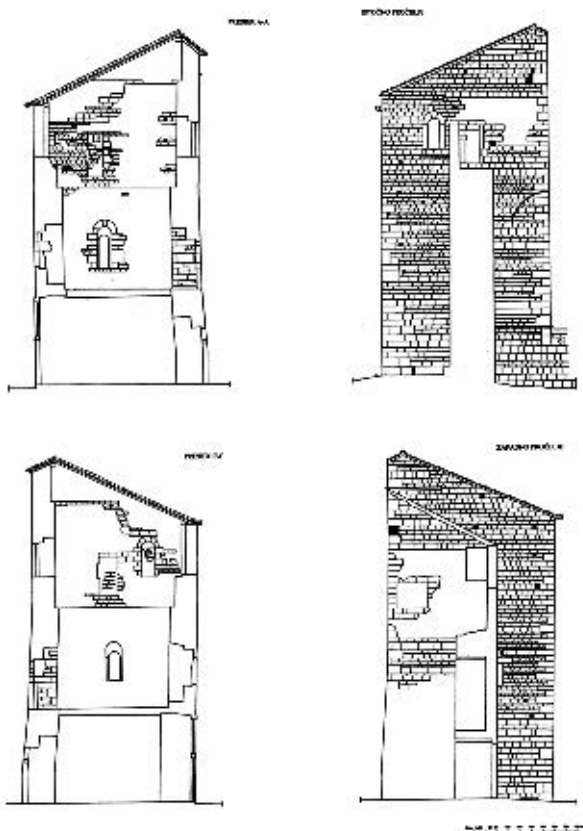
³¹ I. Lucić, *op. cit.* (8), str. 994. Pod tim imenom navodi se u popisu radnji potrebnih za utvrđivanje grada u opasnosti pred mletačkom opsadom. Prema ispravi iz 1417. godine, kula je završavala kruništem, a dvostrešni krov je rezultat kasnijeg nadozida. Usp. *idem*, 892.

³² I. Lucić, *op. cit.* (8), 996.

³³ I. Lucić, *op. cit.* (8), 995. Prema Mladenu Andreisu, Nikola se spominje od 1395. do 1435., a žena mu Matica/Matija od 1415. do 1450. Usp. M. Andreis, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*, Trogir, 2006., 160.

³⁴ V. Kovačić, *op. cit.* (10), 116.

³⁵ AHZg, Ostavština Lučić (Lucius), XX-12/knjiga 9, ff. 164-165. ex notis cancellarie 1420 die 8 septembris: Simonis Detrico comitis cum prothomagistro de fabricando fortificio co-

Poprečni presjeci i pročelja kule sv. Nikole (Konzervatorski odjel u Splitu)

U ovome je teškome razdoblju za operarija katedrale izabran Dragolin Nikolin, iz plemićkoga roda Domišića, koji se uz druge trogirске plemiće sumnjiči za neprijateljski stav prema mletačkoj vlasti.³⁶ Još 1418. godine Dragolin je izabran za komunalnog suca što je svakako pridonijelo nepovjerenju nove vlasti u njegovu privrženost.³⁷ Dragolin Nikolin se uskoro spominje neposredno nakon mletačke opsade grada kada je s drugim plemićima proglašen općinskim dužnikom. Sljede-

nuentio. Actum in cancellaria comunis presentibus nobilebus viris Nicolao Stipe examinatore...

Usp. V. Kovačić, »Gradski kaštel u Trogiru – Prilog proučavanju fortifikacija ranog XV. stoljeća«, *PPUD* 42, Split, 2011., 103.

³⁶ I. Lucić, *op. cit.* (8), 948; M. Andreis, *op. cit.* (32), 192.

³⁷ DAZd, Arhiv Trogira, K. 2, Sv. 41 (Oporuke i instrumenti bilježnika Guidoniusa iz Sperimberga), l. 58v.

Judices professos mensis septembris octobris et nouembris de MCCCCXVIII sunt infrascripti: ser Michael Ludouici/ser Petrus de Chiudis/ser Dragolinus Nicole/ser Johannes/ judices.

Pogled na istočni ulaz sa šetnice u kulu sv. Nikole

će godine izabran je za operarija katedrale te sklapa ugovor s klesarom Matejem Gojkovićem za velike restauratorske radove na oštećenom pročelju stolnice i na korpusu zvonika.³⁸ Nedugo poslije, pridodan je popisu osumnjičenih mletačkih protivnika iz redova trogirskih plemića uz članove obitelji Sobota, Vitturi i Kažotić, te je s njima deportiran u Veneciju gdje su više godina boravili u sužanjstvu u vrlo teškim prilikama.³⁹ Godine 1430. u kratkom su vremenu Dragolinu Nikolinu umrli otac i sinovi, pa mu je odobren povratak kući na razdoblje od dva mjeseca, ali se mletačko sužanjstvo dalmatinskog plemstva odužilo sve do proljeća 1436. godine.⁴⁰ U Trogiru su većim dijelom ostale njihove obitelji, sa slabim prihodima i zapuštenim imanjima. Među njima je bio Nikola Stjepanov Cega, pripadnik starog plemstva i vlasnik kule kod Morskih vrata, kojega je mletačka vlast ubrajala u vjerne podanike. Njemu je 1423. godine povjerila funkciju suca te je izricao kaznene presude donesene od strane Vijeća četrdesetorice u Veneciji.⁴¹ Deset godina poslije, Nikola Stjepanov sastavlja svoju oporuku, nabrajajući legate za gradske zidine, hospital sv. Duha, samostane i svećenike, a svojim nasljednicima supruzi Matici, sinu Petraki, koji boravi izvan Trogira, i kćeri Veroniki ostavlja kuće u

³⁸ I. Lucić, *op. cit.* (8), 957-959; D. Farlati (1769.), *Illiryaci Sacri*, tomus quartus, Episcopi Tragurienses, Venetiis MDCCLXIX, p. 397, 398; D. Farlati, *op. cit.* (8), 311-313.

³⁹ N. Klaić, *Trogir u srednjem vijeku*, Knj. II, Sv. 1, *Javni život grada i njegovih ljudi*, Trogir, 1985., 368; Listine VIII, 103-104; M. Šunjić, *Dalmacija u XV. stoljeću*, Sarajevo, 1867., 194 i dr.

⁴⁰ M. Šunjić, *op. cit.* (30), 197-199.

⁴¹ Delle lettere ducali della Serenissima Signoria di Venetia spettanti in particolare a interessi della magnifica città di Traù raccolte da Domenico Andreis nobil di detta città et dal medesimo di diverse annotazioni et di copiosissimo indice arricchite. Parte prima. MDCXXIII. vol. 60: ff. 43-44: 1424 3. Ottobre.

gradu, solane i obradive zemlje. U popisu nekretnina ističe se *la caxa con la torea presso della caxa de ser Andrea de Ziga*, glavna stojna kuća ovog ogranka obitelji Cega koja je zbog opredjeljenja svojih članova uvijek bila na udaru tijekom dramatičnih događaja, pobuna i promjena vlasti. Nakon smrti Nikole Stjepanovog Cege i otvaranja oporuke, 28. kolovoza 1435. popisana je cjelokupni inventar pokojnikovih pokretnih dobara. Iako se radilo o stojnoj kući ugledne i bogate plemićke loze, bio je to posve skromni interijer sa samo jednom slikom, što je vjerojatno posljedica raznih pljački i konfiskacije imovine kojima je bila izložena ova obitelj. Kuća je bila većim dijelom osiromašena, a ne spominje se ni obiteljski nakit izuzev zlatnog prstena koji je već založen.⁴²

Nema pouzdanih podataka o tome kada se Matica udova Cega preudala za povratnika iz mletačkog sužanjstva plemića Dragolina Nikolina Domišića.⁴³ Nekadašnji operarij katedrale davno je stekao povjerenje kanonika pa 1438. godine istupa kao sudac u ugovoru između katedralnog kaptola i gospođe Nikolote Sobotić o izgradnji kapele sv. Jerolima u katedrali.⁴⁴

Djeca pokojnog Nikole Stjepanovog više se ne spominju kao nasljednici očevih nekretnina, što navodi na pomisao da više nisu živi, pa njihova majka Matica, zajedno s posjedima i kućama, u novi brak donosi i svoju razrušenu baštinu – veliku kulu Cegina roda s tragovima stradanja i razaranja grada. Vijesti o udaljenim osmanlijskim osvajanjima dopiru i do Trogira čije su zidine znatno zastarjele i dijelom oštećene još u mletačkoj opsadi grada, a posebno kule u posjedu privatnih obitelji koje ih vlastitim sredstvima nisu mogle popraviti. Ranih 40-tih godina Dragolin stječe povjerenje trogirске komune te sudjeluje u poslanstvu koje traži pomoć Prejanske Republike za popravak gradskih zidina.⁴⁵ Pored toga, Trogir je imao razrađene planove za boljitak grada i njegovih stanovnika pa su tražena i sredstva za plaću i smještaj učitelja. U dukali o vađenju sedre iz rijeke Krke kod Skradina za svodove katedrale sv. Lovre 1442. godine Dragolin Nikolina se navodi kao orator trogirске komune.⁴⁶

⁴² DAZd kutija 46, f. 13v-14v, Oporuka Nicole Stipe de Zegis; f. 14v-15r, ser Nicolae Stipe de Zegis bonorum inventarium.

⁴³ M. Andreis, *op. cit.* (32), 160; I. Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*, Zagreb, 2009., 150.

⁴⁴ Trogir: Kaptolski arhiv, pergamena br. 168.

⁴⁵ P. Andreis, *op. cit.* (20), 174;

Delle lettere ducali della Serenissima Signoria di Venetia spettanti in particolare a interessi della magnifica città di Traù raccolte da Domenico Andreis nobil di detta città et dal medesimo di diverse annotazioni et di copiosissimo indice arricchite. Parte prima. MDCXXXIII, vol. 60, f. 85

19 mensis februarij, Ind. 6. 1442/3.

⁴⁶ 1442 12 februarij. Ducale che ad istanza della comunità sià dato transito per Sebenico all'estratto di tufo da Scradona per la chatedrale.

C. Fisković, *Opis trogirске katedrale iz XVIII stoljeća*, Split, 1940., 59.

U vezi s istom zamolbom je dukala mletačkog dužda Francesca Foscarija kojom nalaže šibenskom knezu Fantinu de Cha de Pexaru da dozvoli Trogiranima, koji su ga to zamolili, da u okolici Skradina mogu vaditi sedru – koja im treba za radove na katedrali – i prevoziti je po vodenim tokovima, lukama i distriktu šibenskom (Trogir: Kaptolski arhiv, pergamena br. 177: Venecija, 1442 veljača 22).

Zapadni izlaz na šetnicu gradskih zidina iz kule sv. Nikole

I u sljedećem desetljeću Dragolin Nikolin nazočan je pri sastavljanju isprava vezanih za crkvene institucije te za vjerodostojno vršenje posljednje volje oporučitelja. Tako je 1451. godine svjedok u presudi gradskog kneza oko jednog stavka oporuke Nikolote Sobota sastavljene 1444. zbog obilježavanja obljetnice smrti njezina oca Kažota od strane kanoničkog zbora.⁴⁷ Također je egzaminator u ispravi o zamjeni nekretnina između predstavnika bratovštine sv. Duha i Jurja Gaiticha iz Trogira za zemlju na predjelu Konačvine kod Segeta.⁴⁸

U istoj se funkciji egzaminatora navodi u oporuci Radiše Dobrosravića 7. X. 1451.⁴⁹ Sudac je i u povjerljivoj dokumentu iz 1452. godine o povratu prihoda biskupije operariju katedrale za radove na sakristiji koje je započeo biskup Angelo Cavazza.⁵⁰

Dokumenti vezani za privatni život Dragolina Nikolina odnose se na upravljanje i prodaju nekretnina među kojima se izdvaja kula uz koju su grupirane kuće obitelji Cega. U benediktinskom samostanu sv. Nikole u Trogiru sačuvan je

⁴⁷ Prema oporuci plemenite Nikolote Sobota rođene Andreis od 27. rujna 1444. Luka Ivanov Škobalić je prvi kapelan i nadarbenik kapele sv. Jeronima. Usp. J. Neralić, *op. cit.* (bilj. 8), 40.

Trogir: Kaptolski arhiv, pergamena br. 194.

⁴⁸ Trogir, Kaptolski arhiv, pergamena br. 275.

⁴⁹ Trogir, Kaptolski arhiv, pergamena br. 152; *Nobilis vir Dagolinus Nicole* (DAZd, kutija 46, f. 238v).

⁵⁰ Trogir, Kaptolski arhiv, pergamena br. 274. Isprava je sastavljena nekoliko dana prije smrti biskupa Angela Cavazze.

prijepis ugovora iz 1455. godine o prodaji kule kod gradskih vrata, koja graniči s kućama obitelji Cega, a bila je u vlasnosti iste obitelji od druge polovice XIV. stoljeća.⁵¹ Po tom ugovoru Dragolin Nikolin i njegova žena Matica prodaju kulu Cega samostanu sv. Nikole tako da se koludrice na južnom perimetru grada šire prema istoku uz među posjeda plemićke obitelji Cega.⁵² Nakana je bila formiranje zatvorenog samostanskog cinktora unutar grada, u rasponu gradskih fortifikacija između kula Cega i Vitturi, koja je kasnije ušla u samostanski posjed. Prigodom kupnje kule Cega samostan zastupa opatica Betica koju drugi izvori navode kao Beticu »Cipriani«, a vjerodostojnost isprave potvrđuje i arhiđakom Luka Škobalić, biskupski vikar.⁵³ Iako se godine 1450. spominje dokument po kojem Dragolin prodaje *turrim cum suis curia et coquina sive domo* majstoru Martinu pok. Florijana a *Candellis*, ta prodaja vjerojatno nije bila realizirana pa je kula ponuđena samostanu sestara benediktinki koji je zasigurno bio sigurniji jamac njezine obnove. Ivan Lucić staru kulu Cega naziva »kula redovnica sv. Nikole« iako se ne poziva niti navodi kupoprodajni ugovor iz druge polovice XV. stoljeća. Međutim, promjena naziva kule sa plemićkog roda na samostanskog titulara svjedoči da je već duže vrijeme samostan »premostio« ulicu, prešavši na zapadnu stranu. Potrebno je istaknuti da su supružnici Nikola Stjepanov Cega i Matica, njegova žena, 1418. odnosno 1421. godine istu kulu iznajmili mastiocu Marku iz Zadra, a više od trideset godina poslije toga gospođa Matica s drugim suprugom Dragolinom konačno prodaje teško oštećenu kulu benediktinskom samostanu, odričući se nasljeđa i simbola roda Cega. Dragolin je uz druge dalmatinske plemiće bio zatočen u Veneciji, a 1430. godine spominje se kao »Dragolin Nikole de Ronzio iz Trogira« prema jednom ogranku obitelji Domišić.⁵⁴ U jednoj drugoj ispravi iz 1433. naveden je i Dragolinov pokojni brat Andrija Nikole Runčić (*Ronzich, Roncich*).⁵⁵ Ime obitelji iz koje je Matica potekla nije poznato, a njezino osobno ime je vrlo rijetko u Trogiru i izvedenica je od imena Matija (Matijica).⁵⁶ Matica

⁵¹ Samostan je sklopio ugovor o kupnji kule od Dragolina Nikolina i njegove žene Matice udove Cega god. 1455.

Arhiv benediktinskog samostana sv. Nikole u Trogiru, Inv. red. br. 26. Usp. Dokument u prilogu.

⁵² U ugovoru je kula s dvorištem definirana unutar granica: na istoku su gradska vrata kojima se izlazi u luku i gradska ulica, na jugu je smještena kraj morske obale i uz gradsku ulicu, na zapadu pored vlasništva gosp. Stjepana pok. Andrije de Cega, a na sjeveru pored vlasništva Marka ... (nečitko). Velika palača Cega, danas kućište zapadno od kule uz gradske zidine, pripadala je Stjepanu Andrije Cega. Velik gotički prozor na istočnom učelku bio je zazidan kako bi se spriječio pogled na dvorište sa zupcima pred ulazom u kulu.

⁵³ M. Andreis, (32), 284. O Luki Ivanovu Škobaliću usp. V. Kovačić-J. Neralić, »*Ymago angeli* trogirskoga zlatara Tome Radoslavića«, *PPUD* 41, Split, 2008., 199-236.

⁵⁴ M. Andreis (32), 192.

⁵⁵ Trogir: Kaptolski arhiv, pergamena br. 152. Dragolin se spominje kao egzaminator u oporuci Radiše Dobroslavića 7. X. 1451. *Nobilis vir Dagolinus Nicole* (DAZd, kutija 46, f. 238v).

⁵⁶ Nije sačuvano obiteljsko porijeklo Matice ž. Nikole Stjepanova Cega. Žensko ime Matica vjerojatno je hipokoristik od Matija (Matijica). Slične umanjnice koriste se za brojna ženska imena poput: Jakovica (Jakobina), Betica (Elizabeta), Katica (Katarina), Domica (Dominika), Petrica (Petra), Kolica (Nikolota, Skolastika), Dobrica (Dobroslava, Dobrača), Gojčica (Goja), Desica (Desa, Desaća), Stančica (Stanula), Gapica (Agapis, Ljuba). Usp.

je kao Dragolinova žena dala za života izraditi nadgrobnu ploču u krstionici trogirске katedrale, ukrašenu renesansnim okvirom sa stiliziranim palmetama i motivom astragala, slijepim štitom grba i vrsno klesanim natpisom.⁵⁷ Na njemu nema nikakve datacije, a tekst je bliži odlomku iz oporuke nego sepulkralnom natpisu jer Matica svu svoju imovinu ostavlja kolegiju kanonika koji će svaki dan za spas njezine duše slaviti misu u »bazilici«. Godina njezine smrti nije potvrđena, ali je to svakako nakon 1455. jer se te godine oboje supružnika spominje u ugovoru o prodaji kule benediktinkama. Kula koja je simbol Cegina roda postaje dio samostana pa taj potez kao i zavještanje druge imovine kanonicima, treba promatrati u kontekstu ratnih opasnosti i osobne pripreme pod konac života. Matica i Dragolin nisu imali svoga poroda, vjerojatno su nadživjeli djecu iz prvog braka, pa za posljednje počivalište odabiru krstionicu trogirске stolnice, položivši imovinu kao zavjet za spas duše. Iako nije pronađen dokument koji bi supružnike jače povezao za gradnju krstionice, natpis s nadgrobne ploče pred oltarom kao i činjenica da je to jedini ukop u krstionici, te arhivski podatak o početku gradnje krstionice 1460. godine navode na pomisao da je prihod od prodaje kule Cega prinesen kao legat za gradnju krstionice.⁵⁸ Već je 1438. godine, prema posljednoj želji Nikolote Sobota, sastavljen ugovor s kaptolskim vikarom i kanonicima o gradnji kapele

---

M. Andreis (32), 282-286, 296-299.

⁵⁷ D. Farlati, *op. cit.* (8), 37, 311, bilj. 602. U komentaru se kao godina njezine smrti navodi 1459. godina. Nadgrobni natpis glasi:

MATICA * DRAGOLI
 NI * V(x)SOR * HVIVS *
 ECCLESIAE * CANO
 NICORVM * COLE
 GIO * IN * VNIVERSVM *
 SIBI * HEEREDE(m) * IN
 STITVTO * VT * SINGV
 LIS * SEMEL * DIEBVS * IN
 PERPETVVM * PRO
 A(n)I(m)E * SVAE * SALVTE * IN
 HAC * BASILICA * SA
 CRVM * MISSAE * FA
 CIA(n)T * VIVENS * SIBI
 FIERI * MANDAVIT

⁵⁸ R. Ivančević, *Rana renesansa u Trogiru*, Split, 1997., 13. U knjizi Operarija zabilježen je početak gradnje krstionice 1460. godine: *Operaria/quanto possede da chi admi(n)/trata con qvali fondamen/ragioni della medesima oblighi et/incumbenze/raccolto da Paolo Andreis nob. Trauri/anno MDCL, 1460. 23. Maija Inst (abr. suprascripta: strumentum) p(er) Capella Baptisterij Construenda*, p. 555.

Prema natpisu nad ulazom u kojem su navedeni biskup Jakov Turlon, knez Carlo Capello i kipar Andrija Aleši, krstionica je dovršena 1467. U poglavlju o krstionici R. Bužančić spominje nadgrobnu ploču Matice Dragolinove. Usp. R. Bužančić, *Nikola Ivanov Firentinac i trogirska renovatio urbis*, Split, 2012., 83. Ivo Josipović se u tekstu o krstionici ne osvrće na nadgrobnu ploču. Usp. I. Josipović, »Nikola Firentinac i Alešijeva Krstionica Trogirске katedrale«, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 33, Zagreb, 2009., 47-66. Navedeni autori analiziraju stilske i morfološke odlike građevine, a ne razmatraju položaj nadgrobne ploče pred oltarom kao ni mogući doprinos pokojnice u gradnji krstionice.

Nadgrobna ploča Matice Dragolinove u krstionici trogirske katedrale

sv. Jeronima uz sjevernu stranu katedrale. Ekskluzivno pravo pokapanja imali su samo gospođa Nikolota i one osobe koje ona odredi.⁵⁹ Dvadesetak godina poslije, uz zapadni zid kapele sv. Jeronima započela je gradnja krstionice odnosno kapele posvećene sv. Ivanu Krstitelju u kojoj, po uzoru na svoju prethodnicu, posljednje počivalište stječe Matica supruga Dragolinova.

Promjene u vlasništvu romaničke kule na južnoj strani Trogira, koja je godinama bila u središtu obitavanja Cegina roda, a za ratnih sukoba i opsada na opću korist gradu, važna su činjenica u proćavanju slojeva ovoga visokovrijednoga ur-

⁵⁹ Trogir, Kaptolski arhiv, pergamena br. 164;

11. srpnja 1438. Ugovor o izgradnji i opremanju kapele sv. Jeronima.

Item quod ipsa possit in ipsa capella poni facere et construi vnam sepulturam ad eius libitum in qua non possit sepeliri nisi illas personas quas ipsa domina Nicolota uoluerit uel ordinauerit.

Kartular trogirskog kaptola 1185.-1775., Obiteljski arhivski fond Fanfogna-Garagnin, pp. 198-200, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu; J. Neralić, Uvod, D. Farlati, *Trogirski biskupi*, Split, 39, 121, 348.

Današnji obuhvat samostana sv. Nikole između kule Cega i kule Vitturi

banog prostora. Kula polovicom XV. stoljeća definitivno prelazi u vlasništvo benediktinskih redovnica i, mijenjajući povremeno namjene, ostaje u krilu samostana do danas.⁶⁰ Prizemlje kule koludrice su vjerojatno iznajmljivale, a na gornjim su katovima možda stanovali laici poslužitelji samostana, kao što je bio slučaj u Splitu u sjeverozapadnoj kuli Dioklecijanove palače zvanj kula sv. Petra pored vrata Pisture.⁶¹ U slučaju ratne opasnosti, sve do XIX. stoljeća bilo je moguće uspostaviti neprekinutu šetnicu po kasnosrednjovjekovnim gradskim zidinama na južnoj strani grada. Iako se austrijska vojna komanda pokušala upisati kao vlasnik kule sv. Nikole, koludrice su branile svoju imovinu i davno stečenu nekretninu.⁶²

⁶⁰ Tijekom XVII. i XVIII. stoljeća bila je iznajmljena općini za stan straže kod Vrata od mora (Quartiere di soldati della Porta marina). Prema planovima Trogira iz austrijskih vojnih izvora, u prvoj polovici 19. stoljeća je pred južnim gradskim vratima, između kule sv. Nikole i male lože, bio zatvoreni prostor poput predzida vrata prema moru. Postojali su i planovi za dodatnu zaštitu postojećih bastiona na sjeveru i važnih punktova na južnoj strani grada pa je prostor od kule Vitturi do Vrata od mora trebao dobiti obalnu platformu, što nikada nije ostvareno. To je na tragu prijedloga za utvrđivanje grada u vrijeme Kandijskog rata. Usp. A. Žmegač, »Dva prikaza trogirskih utvrda iz XVII. stoljeća«, *PPUD* 42, Split, 2011., 300.

⁶¹ G. Novak, *Povijest Splita* I, Split, 1957., 526; *Zlatna knjiga grada Splita*, 1996., 552-553.

⁶² U Upisniku građevinskih čestica iz 1831., povezanog s katastarskim mapama, upisana je namjena prizemlja kule za kovačnicu. Na čest. 500 (=kula) i 501 (=gradski zid) prekrizeno je vojna komanda i upisano samostan sv. Nikole. Usp. I. Benyovsky, *Trogir u katastru Franje I.*, Zagreb, 2005., 61. U samostanskom arhivu sačuvan je crtež kule iz 1882. godine kada je izrađen projekt za nadogradnju kuće uz njezinu sjevernu stranu. Arhiv samostana sv. Nikole u Trogiru, Inventar red. br. 26. a) 5. Potpisano *Celeghin*.

U današnjoj slici grada sačuvana je srednjovjekovna komunalna struktura s gradskim vratima flankiranim kulom sv. Nikole i kulom Vitturi kao integralnim dijelovima gradskih fortifikacija. Najstarija trogirski urbani je topos osobitog značenja, oduvijek poželjno mjesto moćnih slojeva gradske zajednice i njihov statusni simbol. Iako podignuta kao važan gradski obrambeni položaj u luci, romanička kula uskoro postaje jezgra rezidencijalnog sklopa plemićkog roda Cega te svjedoči o transformaciji gradske u privatnu kulu. Baštinici obitelji Cega, zbog teških prilika i ruševnog stanja, god. 1455. prodaju je koludricama sv. Nikole pa ova kula u novom vlasničkom kontekstu nadopunjuje sustav obrane samostana. U procesu stjecanja nekretnina dolazi do promjene u imenu kule pa svetac naslovnik benediktinskog samostana zakriljuje i nekadašnju kulu Cega.

DODATAK

Kupnja kule kod Vrata od mora, 1455. godine
/u lijevoj margini, običnom olovkom: 1455. o kuli/
In Christi Nomine Amen.

Anno Nativitatis ejusdem millesimo quatringentesimo quinquagesimo quinto, indictione tertia, et die Iovis secundo mensis Ianuarii: Temporibus quidem ducatus illustrissimi principis et domini excellentissimi domini Francisci Foscari, Dei gratia incliti Venetiarum ducis, etc. et spectabilis et generosi domini Augustini Contareno per illustrissimi ac excellentissimi domini domini Venetiarum et honorabilis vicecomitis Tragurii, et districtus, suorumque iudicum nobilium viro- rum ser Cipriani quondam ser Nicole, et Casoti de Casotis quondam ser Donati et domini Luce quondam ser Iohannis Donati. Actum in monasterio sancti Nicolai de Tragurio presentibus ser Cipriano examinatore, et Nicolao Victuri filio Jacobelli, et Antonio Buccarco testibus ad infrascripta vocatis, /*krivudava linija kojom je prepisivač „kazao” da nije uspio pročitati riječ koja je ovdje doista stajala u originalnoj verziji bilježnika Petra de Rechanatisa: najvjerojatnije „habitis”/ atque rogatis. Ibi que nobilis comes Tragurii et Dragulinus quondam ser Nicole per se et heredes suos dedit, vendidit, tradidit, et alienavit jure proprio et in perpetuum venerabili dominae Betizae abbatissae Monasterii Scti Nicolai /*krivudavom linijom prepisivač „kazuje” da nije dešifrirao tekst originala/ civitatis Tragurii, ibi praesenti ac nomine ipsius monasterii stipulanti et accipienti quamdam turrim in civitate Tragurii contiguam portae civitatis, per quam itur ad marinam cum ejus cortivo ut tenetur penes viam communis a levante; penes rippam maris et mediante via communis ab austro, penes jura domini Steffani quondam domini Andreae de Cega a ponente, et penes jura magnifici Marci /linija kojom prepisivač „kazuje” da nije razumio original/ a borea, ad habendum, tenendum, possidendum, et quidquid sibi, aut suis successoribus nomina monasterii deinceps placuerit perpetuo faciendum, cum omnibus, et singulis, quod intra predictos confines continentur; vel alios si qui forent veriores, aut plures: accessibus, et egressibus suis, usque viam publicam et cum omnibus et singulis, quae habentur supra, intra, aut infra se in integrum: omnique jure, et actione, usu, seu requisitione sibi ex ea, aut ipsi rei modo aliquo spectante, aut pertinente huic cum integro suo statu. Et hoc pro pretio, etc. librarum octigentarum parvarum. Quod pretium idem venditor confessus et contentus fuit se habuisse, ac integro, et cum effectu recepisse, exceptioni sibi non dati, non mutati, non saluti, et non justis pretiis, omnique alii auxilio omnino renuntians, et spei futurae mutationis, aut solutionis. His tamen conditionibus inter ipsas partes initis, atque firmatis .... dominus Dragulinus venditor maritus, sive Mathica ejus uxor, in eorum vita tamen valeant et possint reemere ipsam turrim, solventibus ipsis, aut alter eorum, qui vellet emere, dicte dominae Abbatissae sive illi, quae tunc reperietur nomine monasterii dictum pretium videlicet, libras octingentas parvorum. Hoc insuper adjuncto, qua si dicta domina Abbatissa, aut illa, quod erit per tempore ejus successor nomine ipsius monasterii faciat aliquas expensas pro reparatione, necessitate, aut ornamento ipsius turris, aut aliud aedificium, fabricamque circa, et in ipsam turrim, tunc dictus dominus Dragulinus, aut ipsa domina Mathica ejus uxor, qui aut que recuperare, seu reemere valuerit ipsam**

turrim, ultra pretium predictarum librarum octigentarum, teneatur etiam exborsare expensam factam pro reparatione, necessitate aedificio facta, de qua expensa credatur, et stetur solo verbo dominae abbatissae presenti sive qua erit in futurum per tempore, remanente cassa, et annullata quedam summa librarum trecentorum parvorum quam ipsum per Dragulinum, et in favorem ipsius dominae abbatissae factam et [stipulatam] per stromentum da Viviano cancellario comunis Tragurii, tanquam si nunquam facta fuisset. Promittens demum venditor per se et haeredes suos dictae dominae. emprici modo quo supra stipulanti, et recipienti, nullam litem aut controversiam sibi, aut successoribus suis de dicta turri inferre, nec inferenti consentire, sed etiam tam in proprietate quam in possessione ab omni homine et persona legitime defendere, autorizare, et [*linija kojom prepisivač kazuje da nije razumio tekst originala*] sive disbrigare; atque promittens una pars alteri sibi invicem, et vicissim istam venditionem et contenta in ea perpetuo firmam, et ratam habere, et tenere, et in aliquo non contrafacere aut venire, per ista aut alia aliqua ratione, aut causa, tacite aut expresse, palam, aut occulte, de jure aut de facto; sub hypotheca, sub obligatione omnium, et singulorum specialium partiumque bonorum praesentium, et futurorum; presente admodum venerabili domino Luca archidiacono ecclesiae cathedralis Tragurii et vicario reverendissimi domini episcopi Traguriensis dante licentiam, et suam interponente auctoritatem.

/Notarski znak/ Ego Petrus de Rechanatis filius egregii doctoris magnifici Iohannis Medici publicus principis notarius, ac domini vicecomitis ad praesens cancellarius omnibus et singulis. praesentibus rogatus scripsi, et ... signo ... appositis consuetis ...

Registro Originale

M... A

Arhiv samostana sv. Nikole u Trogiru

Red. br. 26. Crkva i samostan – Obnove i popravci

a) Obnove

2. Kupnja kule kod vrata od mora g. 1455. (mlađi prijepis)

TURRIS IN CIVITATE TRAGURII:
THE TOWER OF ST NICHOLAS IN THE URBAN TOPOLOGY OF TROGIR

Vanja Kovačić

The cradle of the powerful patrician family of Trogir, the Cegas, was to the west of the Church of St Nicholas of the nuns of St Benedict, where they possessed a number of houses, yards and a tower on the edge of town. On the southern part towards the harbour, the city walls were built between 1380 and 1400, linking the Romanesque towers located outside the line of the earlier defensive perimeter. At the end of the 14th century, conflicts broke out between the pro-Hungarian side and the adherents of Venice, and the Cega family lost some of their houses and estates for having been on the wrong side. When conditions settled down, prominent members of the clan once again held the offices of commune procurators and judges, and the Romanesque Cega tower was restored to the family's possession. In 1418 Nikola Stjepanov Cega and his wife Matica leased out the tower, but soon after the Venetian conquest of Trogir the tower was roofless and in a ruinous condition. Suffering most in the attack from the sea were the walls and the towers, as well as the Benedictine monastery of St Nicholas and the monumental St Lawrence's Cathedral in the centre of town. Immediately after they took the town, the Venetian authorities undertook building operations on the construction of the citadel on the western edge of the Trogir peninsula. In a contract signed in the city chancellery in 1420 between the rector, Simone Detrico, and the mason Marin Radojev, the job of examiner was carried out by the nobleman Nikola Stjepanov Cega.

In this difficult period, Dragolin Nikolin from the patrician Domišić clan was elected the cathedral's master of the fabric. But along with other patricians of the town, he was suspected of having a hostile attitude to the Venetian government. He soon made a contract with the mason Matej Gojković for the big restoration works on the damaged facade of the cathedral and the body of the bell tower. Not long thereafter, he was added to the list of suspected adversaries of Venice from the ranks of the Trogir nobility, along with members of the Sobota, Vitturi and Kažotić families; they were all deported to Venice where they were incarcerated in dire conditions for a number of years. But the Venetian authorities counted Nikola Stjepanov Cega, scion of the old aristocracy and proprietor of the tower by the Maritime Gate, among its loyal supporters and confided him the office of magistrate. His will, read after his death in 1435, said that the main house of this branch of the Cega family was »la caxa con la torea presso della caxa de ser Andrea de Ziga«.

There is no reliable information as to when his widow, Matica Cega, remarried the patrician Dragolin Nikolin Domišić, when he returned to Trogir from his Venetian imprisonment. The former master of the fabric had long since acquired the trust of the canons, and in 1438 acted as judge in a contract signed between the chapter on the one hand and Mistress Nikolota Sobotić about the building of the Chapel of St Jerome in the cathedral. In the early 40s, Dragolin

won the confidence of the commune and took part in the envoy that sought the help of the Serenissima for the repair of the city walls. In a Venetian ducal edict concerning the extraction of travertine from the Krka River by Skradin for the vaults of St Lawrence's in 1442, Dragolin Nikolin is mentioned as the orator of the Trogir commune.

Documents connected with the private life of Dragolin Nikolin in the mid-15th century are related to the management and sale of real properties, among which was the tower by which the houses of the Cega family were grouped. In the Benedictine convent of St Nicholas in Trogir there is a copy of a contract of 1455 concerning the sale of a tower by the city gate, bordering on the houses of the Cega family, which had been owned by the same family since the second half of the 14th century. Although in 1450 a document is mentioned according to which Dragolin sold »turrim cum suis curia et coquina sive domo« to Master Martin, that sale probably never went through, and the tower was offered to the Benedictine nuns, which must have been a much better guarantee that it would be renovated.

As Dragolin's wife, during her lifetime Matica commissioned a tombstone for the baptistery of the Cathedral. The inscription contains the last missive of Matica, who left all her assets to the college of canons, which was to celebrate a mass everyday for the salvation of her soul. The inscription does not give the date of her death, but it must have been after 1455, for that year both the spouses are mentioned in the contract of sale of the tower to the Benedictine nuns. The Romanesque tower, the one-time symbol of the Cega clan, became part of the Benedictine convent, and was named St Nicholas' Tower. The inscription on the gravestone of Matica Dragolinova before the altar of the baptistery, as well as the archival record concerning the beginning of the construction of it in 1460, tends to suggest that the proceeds from the sale of the Cega tower were turned into a legacy for the construction of the baptistery of Trogir Cathedral.